

jovica aćin

helenska ratna veština i vešta misao

Veza između Misli i rata skoro bi bila umetnička da nije u pitanju nehumano ote-
lotvorenje ljudskih interesa. Izdaleka, to je
čak fantastična slika nadahnutih istorijskih
dešavanja. Koji to, i najstroži, istoričar
književnosti i umetnosti može da otme iz
ruke strpljivog Homera ili Pindara dugoseno
jasenovo koplje? Pa već i lepota jednog *sle-
ta smrti*, stravične, shodno duhu rasporede-
ne, ljudske igre! Kao prošlo vreme našeg
detinjstva, to počinje da biva igrom, — a
nije na odmet misliti i na takve igre koje to
postaju tek kad potpuno prestanu. Sve od
Hujzinginog *Homo Ludensa* do *Igara R.* Ka-
joa činjen je propust, nesvesni greh duha
koji se plaši rasprave o svojoj nesretnoj i
zločinačkoj delatnosti kroz istoriju. Duh
udvostručuje greh saučestvujući sa sobom.
Velik je broj takvih namerno učinjenih pre-
vida koji narastaju do falsifikata — čitavih
klasničkih ideologija. Očevidnost ideologija i
uverava u postojanje tih mrlja na prozori-
ma duha, ako su to iole.

Tvrđnja koja se ovde brani jeste da su
antički stratezi svojom postavkom odbrane
ili napada, povlačenja ili opkoljavanja, da-
vali odgovor, ključ na izazov karaktera an-
tičke misli. Zar nije Pompej Veliki, prilikom
bežanja pred Cezarom u vreme rimskih gra-
danskih ratova (kao što navodi Apijan iz
Aleksandrije), to svoje povlačenje obrazla-
gao: „Svi koji pravilno misle, pa ma gde oni
bili, slobodu smatraju otadžbinom“. Ali to je
njegovo uzmičanje imalo i strateški značaj:
da se na miru, daleko od protivnika, osnaži
i tek tada silno napadne. Mora se priznati
da mu se ta ideja izjalovila, jer je Cezarova
bila jača, predstavljala pravi ključ: odgovor
na tadašnje, doista vrlo jadne duhovne pri-
like, koje su pravdale mogućnost slobode
moćju oružane sile i samo tamo gde ste svo-
ji. Možda je to slabija mudrost, ali je bila
sa-vremenija i zato pobjednička. Očito je
da je to klimu trebalo osuditi, ona je i do-
kaz kroz kakav je sve mrak duh prolazio.

PERSIJSKI RATOW

Od persijskih ratova najvažniji su oni na
Maratonu, kod Salamine i kod Plateje. Heg-
gel je, ne bez razloga, za ove bitke u svojim
predavanjima istorije filozofije rekao da su
najbližavije stranice ljudske istorije, gde je
zapadna kultura, grčka sloboda duha, dobila
bitku nad azijskim načelom despotizma.
Tu samosvest koja je otklonila vandalsku
pretnju spominje i Pindar:

*Božanstvo je uklonilo neko
od tjemena našeg Tantalovu stijenu,
neizdržljivu kaznu i bič Helade.*

U Maratonskoj bici značajan je izlazak iz
grada i sačekivanje Persijanaca u maloj kli-
suri u brdima koja su opkoljavala Maraton-
sku ravnicu i kroz koju se, pošto-pošto, mo-
ralo proći da bi se ušlo u dolinu Vrana. A
ova je direktno vodila u Atinu.

U atinskom vojvodstvu je uvek deset ge-
nerala naizmjenično, dan po dan, rukovodilo
bitkom. Najodličniji od svih, sa najviše rat-
nog iskustva, bio je Miltijad, sin Kimonov,
koji je, kao što navodi Plutarh, po svojoj
gluposti dobio nadimak Budala i koga je iz
Atine proterao Pizistrat. Odmah za Miltija-
dom dolazili su Aristid Pravedni i oštromni
Temistokle. Dobro raspoloženi generali,
još dok su Persijanci jezdili ka Maratonu,
da bi nekako preduhitrili, na dužu stazu,
persijansku masovnost, pošalj u Spartu
vesnika Fidipida, trkača po zanimanju, za
ispomoć. Miltijadovo shvatanje prevlada uz
svesrdno zalaganje čestitog Aristida i pole-
marha Kalimaha, i tako on dobi vlast da
dela po volji i bude vrhovni ratovoda. Pla-
tejani su došli u pomoć Atinjanima, uzvr-
ćajući im na taj način ratni dug kojim su ih
oni obavezali pomažući im protiv Beočana.
Verovatno je da Persijanaca nije bilo mnogo
više nego Atinjana, jer, da je bilo tako, oni
bi sigurno primenili taktiku zaobilaznja.
Brojke koje navodi Herodot (on daje naj-
obuhvatniju sliku bitke) više su nego ne-
verovatne i pretrpele su kritiku modernih
vojnoistorijskih stručnjaka. Tako je Herodot,
iako najbliži izvor, najneverodostojniji. Atin-

ska falanga, postrojena u klisuri, strpljivo
je čekala, znajući da će Persijanci, na čelu
sa Datisom i Artafrenom, morati *prvi* da
krenu. Za njih je postojala opasnost dolaska
Lakedemonjana. Nemoguće je da su, kao po
Herodotu, Heleni pretrčali najmanje osam
stadija (to je oko 1,5 km.), a ostali ipak
opasni po protivnika. Mora da su varvari
prvi pošli, i postojao je samo jedan trenu-
tak u kome su Heleni smeli i mogli da po-
jure sa svojim kopljima, štitovima i krat-
kim mačevima u susret protivniku razvije-
nom u streljački niz, naoružanom lukom i
strelama. Tad je pala blagovremena zapo-
ved: „*Sud u boj krenite, o deco helenska!*“
(Eshil). Da su malo kasnije krenuli, strele bi
ih desetkivale, a da su malo ranije, falanga
bi se rasturila usled nejednakog trčanja na
duže. Heleni su morali potrčati tek kad su
Persijanci bili udaljeni nešto više od jednog
stadija (oko dvesto metara). Pogledajmo
unazad još jednom: mora da je važno za
rešavanje bitke kod Maratona bilo samo to
što su Atinjani izašli iz grada i ukopali se
na vratima puta za grad, a trenutak taktič-
kog napada Helena pitanje je samo lične
ratničke imaginacije Miltijadove.

Herojska pogibija Leonide i tri stotine nje-
govih teških hoplita u Termopilskom tes-
nacu nikako nije bezrazložna stvar u *pobedi*
Helena, jer Termopilski klanac ne može da
se posmatra odvojeno od Maratona: on pred-
stavlja onu moralnu nadopunu, a još više
obistinjenje te podzemne snage helenskog
života, koje su samo naizgled na Maratonu
proterane u nevažan plan.

Zemlja je ojadila Persiju, ali ni more to
nije propustilo da učini. Krivica je do azijs-
skog uverenja u sopstvenu snagu, ali ta sna-
ga se nalazila u principu ropstva, dok je
snaga Helade bila u demokratskom principu
slobode. Persijsku vojsku je ubila njena ve-
ličina. Salamina je postala prostor u kome
je došla do izražaja puna mera dijalektičke
protivrečnosti stvari koja smeta-samoj-sebi.
U Salamini se odigrao proces negiranja
masovnosti na osnovu načela njene pozicije.
Mehanizam negacije bio je sveden na jednu
čak analitičku istinu: promena prirode stva-
ri shodna je promeni koordinata. Radi se o

principu neodređenosti. Kod Salamine se s
pravom igralo na još jednu kartu; veštija
helenska monarica je mogla, s vrlo veli-
kom verovatnoćom, da tuče varvarsku, tako
je postojala nada obeshrabrivanja i suvo-
zemnog dela Kserksove „Diva Persijanaca“
— armije. I taj rizik je urodio dobrim plo-
dom. „Heleni su — kao što izveštava Herod-
dot — borbu vodili pravilno i u vojnim re-
dovima, a varvari niti su bili u redovima,
niti su u bilo čemu pametno postupali; mo-
ralo im se dogoditi ono što im se dogodilo.“

Uloga dijalektičke prirode stvari, kao što
sam već rekao, u samoj bici bila je glavna
udarna snaga Helena koju su oni samo svo-
jom srčanosti i lakim rukovanjem krilatim
trijerama u pravom stepenu potpomagali. U
tom je smislu vešto zaokretanje helenskih
lada bilo skoro nebitno.

*Luk ništa ne pomaže, vojska strada sva,
kljun helenskih lada svu je rasturi.*
(Eshil: Persijanci)

Primer gde su Heleni pokazali vrhunac u
rukovođenju bitkom, primer koji je i naj-
bližaviji odraz, konkretizovan u najčišćem
obliku *sa-vremenog* duha, jeste Plateja, a
u pitanju je *polemos*.

Posmatrajući ratove sa kraja u kom ca-
ruje filozofsko mišljenje, omogućava se kri-
tika podataka koje su navodili stari pisci.
Omogućava se tačnija slika i razumevanje
nekog proteklog događaja. Ova alatka za ko-
rekciju ima i drugi kraj — dopire se do
dubljeg značenja još nedovoljno određene
misli. Događuje se okrnjeni smisao.

Kod Plateje nas obuzima ona Burkharto-
va „neutralna radost nad korektnim vode-
njem rata kao takvim“, ona munjevita ra-
dost nad božanskim obistinjenjem *pobedni-
čke* misli. Dva velika izvora, Herodot i Plu-
tarh, padaju u nenamernu grešku, koja se
da objasniti željom da se pokaže veličina
helenske pobjede, a za njih je ona utoliko
veća ukoliko je bila veća ništavnost helen-
ske snage i ratne veštine. Po njima su Ati-
njani, zajedno sa Lakedemonjanima i osta-
lim saveznicima, počeli da se u neredu po-
vlače ka gradu. I samo su pobedili zbog svo-
je srčanosti. A da li se sila, kao što je
bila jedna mnogo brojnija persijska armija,
na jednoj dovoljno velikoj ravnici, ako se
moćno razmahne, može srčanostu nadbiti?
Ono što je najverovatnije i što treba da se
tvrdi, to je da su se saveznici strogo smišlje-
no povlačili. Time su sebi omogućili da upo-
trebe ono što su potajno čuvali u rukavu; da
se središnim povlačenjem naizgled kao slu-
čajno raštrkaju i tako nateraju u rasparča-
vanje i protivnika. *Potom je tek* razvigo-
mo zaigrala helenska borbenja smelost i žestina.
I tu je kraj. „Bežanje“ se pretvorilo u po-
bedu.

Kod Heraklita *polemos* znači rat, ili, kako
današnji interpretatori tvrde, ima značenje
jedne spoljne suprotnosti dovoljne jakke da
uzdrma unutrašnje jedinstvo stvari. *Pole-
mos*, čija je odlična slika Plateja, ima jedan
malo dublji smisao, ima u sebi jedno pret-
varanje. Suprotstavljanje gubi ravnotežu,
navlači se koprena na lice istine, istina se
preobražava: više nije ono što je, ni ono što
nije. U prostoru besmisla, ona rađa nov smi-
sao stvarima, to je proces postojanja u ko-
jem misao stiče veštinu — prelazi u svoju
ekstremnost, postajući bitnost razvika stva-
ri, — sopstvenom kritikom se prevladava
budući odraz istoričnosti (te ljupke boginje
Mnemozine) sveta.

Sve ove tri velike bitke su dobijene u pu-
nom skladu, meri i poretku. One su bile
vatre večno žive, koje se sa merom pale i
sa merom gase (Heraklit). Heleni su kroz te
bitke došli do onog nužnog koje im je po-
moglo da ih dobiju, oni su išli tragom logo-
sa, božanskog (svetskog) uma, i prema nje-
mu se upravljali. To je bilo ostvarenje na-
čela logosa, trenutak u kojem je pobjednička
misao logosa postala bitnost procesa življe-
nja — stekla veštinu i dijalektičnost. Persi-
janci su morali stradati, zato što su duhom
svoje zajednice i svojom falangom ostvarivali
dručkiju misao (M. N. Đurić: *Etika i politika
u Eshilovoj tragediji*).